

Start to participate!

Sportdiensten mee aan de startlijn

↳ TATJANA VAN DRIESSCHE

De lokale netwerken vrijetijdsparticipatie van mensen in armoede bieden een basis en voedingsbodemp om op lokaal niveau en vanuit de lokale eigenheid participatie aan cultuur, jeugdwerk en sport te bevorderen. Centraal staat de samenwerking tussen het lokaal bestuur en een sociale organisatie. Vanuit die dialoog ontstaat een gemeenschappelijke visie die leidt tot specifieke doelstellingen om de participatie van mensen in armoede binnen cultuur, jeugdwerk en sport te bevorderen. Essentiële partners zijn de diensten ten behoeve van vrije tijd: de cultuur-, sport- en jeugddiensten van de betrokken gemeente.

TO DO: Vernieuwen, verdiepen en diversifiëren

Bij het in voege treden van het Participatiedecreet in 2008 kwam de cultuurdienst op de voorgrond als trekker van de lokale netwerken. Een logische ontwikkeling, aangezien de aandacht voor cultuurparticipatie reeds vanaf 2001 een speerpunt werd binnen het lokaal cultuurbeleid. De gemeenschapsvormende opdracht uit het decreet op lokaal cultuurbeleid inspireert de cultuurdiensten bovendien ook tot meer buurtgericht werken. Cultuur in de brede zin van het woord: mensen vormen samen cultuur, uiten die cultuur, en bevorderen op die manier sociale cohesie. De verbreding van cultuurparticipatie naar vrijetijdsparticipatie zorgde voor een breder veld van vrijetijdsaanbod, een bredere visie en bredere samenwerkingsmogelijkheden. De sport- en jeugdsectoren werden geactiveerd om aandacht te besteden aan mensen in armoede, aan de drempels die zij ervaren en hun noden en behoeften inzake sport en bewegen.

Die aanzet werd niet alleen gegeven vanuit het Participatiedecreet. De sportsector had reeds expertise verworven omtrent het betrekken van kansengroepen, maar het bleek geen sinecure om deze kennis ook op lokaal niveau te vertalen. Sport wordt in het rijtje van het vrijetijdsaanbod vaak als een zeer laagdrempelige vrijetijdsbesteding aanzien. Maar niets is minder waar. Verschillende participatiedrempels zijn zeer prominent aanwezig. Bijvoorbeeld: lid zijn van een sportclub. Zo'n lidmaatschap brengt heel wat kosten met zich mee: lidgeld, verzekering, vervoer, materiaal en kledij. Bovendien vraagt het lidmaatschap bij een sportclub een

groot engagement en betrokkenheid. Je moet als lid voldoen aan de verwachtingen die worden opgelegd, bepaalde regels volgen en algemeen aanvaarde normen hanteren. Daarnaast is de sociale samenhang in een groep groot en is het moeilijk om als individu aansluiting te vinden bij een reeds bestaand sociaal netwerk. Voor mensen met een laag zelfbeeld vormen het competitieve element en de prestatiedruk binnen sportclubs een obstakel. Sporten in clubverband is dus allesbehalve een evidentie voor mensen in armoede.

'Andersgeorganiseerd sporten' kan een antwoord bieden op de reeds genoemde participatiedrempels. Bijvoorbeeld buurtsport, met zijn laagdrempelige karakter als recreatieve sport, zijn open en buurtgerichte aanpak en het beperkter engagement van de deelnemers. Ook schoolsport bevat dezelfde laagdrempelige kenmerken. Sportparticipatie kan dus niet enkel en alleen gerealiseerd worden via sportclubs. Sport is een koepelbegrip voor verschillende vormen van sportbeoefening, georganiseerd, informeel en andersgeorganiseerd. Een divers sportaanbod biedt mogelijkheden om sportparticipatie te bevorderen. De recreatieve sport wint aan belang en de laatste jaren werd 'sport' ook verruimd tot 'bewegen'.

STIMULEREN, INFORMEREN EN ACTIVEREN VAN SPORTDIENSTEN!

Het nieuwe decreet op het lokaal 'sport voor allen'-beleid spoorde alle sportdiensten in 2007 aan om in te zetten op vier thema's, waaronder het thema 'diversiteit en toegankelijkheid'. Sportdiensten werden uitgedaagd om mensen die ze niet bereiken te gaan betrekken bij het sportaanbod, door gerichte initiatieven op te zetten naar diverse doelgroepen, waaronder etnisch-culturele minderheden en mensen in armoede. De vraag naar ondersteuning en 'good practices' vanuit de sportdiensten steeg onmiddellijk. De stimulans en intentie om rond armoede te werken was niet voldoende, er was acute nood aan knowhow en tools om concrete initiatieven en acties op te zetten.

Toegankelijkheid creëren is omgaan met diversiteit in de samenleving. Binnen het gediversifieerde aanbod is het belangrijk om rekening te houden met de diversiteit in de samenleving en hier actief op in te spelen. De 'doelgroep' voor het thema 'diversiteit en toegankelijkheid' bestaat dus uit een mix van verschillende subgroepen met specifieke kenmerken: jongeren, alleenstaanden, eenoudergezinnen, senioren, mensen met een beperking, etnisch-cultureel diverse minderheden...

In 2009 zetten Demos, ISB, het Vlaams Instituut voor sportbeheer en recreatiebeleid en het Vlaams Netwerk voor Verenigingen waar armen het woord nemen een intervisietraject op rond sportparticipatie van mensen in armoede. Onder het motto '3,2,1 START!' werd een zeventalig praktijktraject opgezet voor sportdiensten met een engagement en een idee. Negen steden en gemeenten namen deel aan het intensief traject, grotere steden en kleinere gemeenten: Putte, Vorselaar, Diest, Lier, Gent, Willebroek, Brugge, Sint-Niklaas en Herent. Deelname was mogelijk op voorwaarde dat sportdiensten zouden samenwerken met een sociale partner – een Vereniging waar armen het woord nemen, het OCMW, de Welzijnsschakel,

het CAW enzovoort – vanuit de idee dat beide partners elkaar complementair zouden versterken op het vlak van deskundigheid en ervaring: de sportdienst op het vlak van het sportaanbod en de sociale partner op het vlak van omgaan met de complexe problematiek van armoede. In samenwerking met lokale en bovenlokale sociale of welzijnsorganisaties kunnen vernieuwende projecten ontstaan, en kunnen de randvoorwaarden voor een succesvol project worden ingevuld, maar bovenal kan er complementair gewerkt worden vanuit ieders deskundigheid, zodat een gedeelde verantwoordelijkheid ontstaat rond sportparticipatie van mensen in armoede. Lokale en bovenlokale sociale organisaties vormen bovendien de verbinding tussen sportaanbieders en mensen in armoede. Deze organisaties bereiken mensen in armoede en bieden sportactoren de mogelijkheid om sport op maat te realiseren.

GEEN COMPETITIE MAAR COALITIE

De filosofie van het intervisietraject strookt met de idee achter de lokale netwerken: multidisciplinaire partners gaan in dialoog omtrent armoede, vormen een gemeenschappelijke visie, zetten samen een lokaal initiatief op vanuit een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid en gedragenheid. De eerste stappen zijn de moeilijkste. Het gaat om informeren, maar ook om het corrigeren van vooroordelen. Het gaat om sensibiliseren en het afstemmen van verschillende werelden. Het gaat om het vertalen naar een gemeenschappelijk jargon en het bijsturen van traditionele werkwijzen.

Het resultaat zijn 9 praktijkverhalen over sport, bewegen en mensen in armoede; met uiteenlopende acties, ervaringen, succesfactoren en knelpunten. Het traject en zijn publicatie 'Samen 'n koffie en dan actie!' bieden een ruggensteuntje voor andere sportdiensten om samen te werken met verschillende partners, of stimuleren sportdiensten om een actievere rol in te vullen in een bestaand lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie.

Van de negen steden en gemeenten die aan het intervisietraject deelnamen, hebben er zes een lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie. Dit gaf een aanzet om zich te verdiepen rond sportparticipatie in het kader van vrijetijdsparticipatie en samen te werken met partners binnen het lokaal netwerk. **Brugge** ging een samenwerking aan met de VZW Wieder, een Vereniging waar armen het woord nemen, met als doel het aanbod toegankelijker te maken, maar ook actief mensen in armoede toe te leiden naar het reguliere aanbod. De keuze van een sportdienst om met één organisatie in zee te gaan en zich te verdiepen in de leefwereld van mensen in armoede, leidde tot belangrijke praktijklessen: denken en handelen als een sociale sportwerker, motiveren onder de noemer 'bewegen, ontspanning, plezier' in plaats van 'sport'. In **Sint-Niklaas** stapte een medewerker van de welzijnsdienst over naar de sportdienst, waardoor een sociaal sportbeleid werd opgezet en uitgevoerd. Vanuit een integraal armoedebeleid over de sectoren heen worden kansengroepen bereikt en betrokken. De expertise op het vlak van sport en sociale thema's zorgt voor waardevolle initiatieven, waarbij veel aandacht uitgaat naar vorming voor sportaanbieders en het benutten van kansen. Samenwerking is de troef in Sint-Niklaas, waar een divers publiek bereikt wordt en communicatie naar doelgroepen, ontmoetingsplaatsen en brugfiguren centraal staat. De sportdienst van **Willebroek** nam het

brede netwerk mee in zijn sportverhaal, waarbij het accent op drie pijlers werd gelegd: het financiële luik, het aanbod en programmatie, en de communicatie (werving en bekendmaking). Dergelijke integrale benadering zorgde onmiddellijk voor een drempelverlagend verhaal. De rechtstreekse contacten met de doelgroep vergemakkelijkten het werk op maat, en de samenwerking met andere diensten en organisaties creëerde een gedragenheid en platform om participatie te verbreden en verdiepen. De initiatieven op het vlak van vrijetijdsparticipatie gaven ook een impuls voor beleidsparticipatie van mensen in armoede. De contacten en dialoog met mensen in armoede werden hoog gewaardeerd. Hierdoor werd het beleid samen met de doelgroep gemaakt, en niet van op afstand.

TRANSVERSALE METHODIEKEN

Vrijetijdsdiensten binnen lokale overheden kunnen mekaar ondersteunen en versterken rond het thema 'vrijetijdsparticipatie' en de te ondernemen acties. De cultuurdienst heeft immers een jarenlange ervaring rond cultuurparticipatie, en vanuit zijn gemeenschapsvormende opdracht stijgt ook de aandacht voor sport als middel tot sociale cohesie. Het jeugdwerk en het jeugdwelzijnswerk zetten sportieve initiatieven op vanuit een inclusieve of doelgroepgerichte benadering. Daarnaast hebben andere diensten zoals de welzijnsdienst en integratiedienst vanuit hun eigenheid ook aandacht voor participatie van mensen in armoede en het bieden van kansen. Niet enkel het Participatiedecreet met de lokale netwerken gaf een aanzet tot samenwerking en afstemming, maar het lokaal sociaal beleid gaf al een eerste startschot. In **Ternat** is er één dienst Vrije Tijd waar de sport-, jeugd- en cultuurdiensten onder invloed van het lokaal sociaal beleidsplan een gezamenlijke participatiedoelstelling uitstippelen. Vanuit de vaststelling dat uitval en uitsluiting van mensen in armoede in het vrijetijdsaanbod gekoppeld was aan een cumulatie van problemen op verscheidene levensdomeinen, werd strategisch ingezet op een integraal toegankelijke sociale dienstverlening. 'Integraal' wijst hier op het rekening houden met de levensdomeinen en vertrekken vanuit verschillende sectoren. Samenwerking met andere gemeentelijke diensten en sociale organisaties is hierbij noodzakelijk. 'Toegankelijk' verwijst dan naar het slechten van participatiedrempels op het vlak van informatie, financieel, praktisch, sociaal en cultureel.

Een waaier van participatiebevorderende acties werden opgezet, zowel door het netwerk op zich, als door de diensten apart. De sportdienst organiseert laagdrempelige activiteiten en twee sportdagen per jaar waar mensen kennis kunnen maken met verschillende sporten. Hierbij wordt de sportraad actief betrokken en warm gemaakt voor de toeleiding van diverse groepen en nieuwe leden. Daarnaast ontwierp de sportdienst een toegankelijke brochure voor het recreatieve sportaanbod. Geïnspireerd door de jeugdsector werd ook een buddysysteem ingevoerd in de sport- en cultuursector. Een buddy, die werkt als vrijwilliger, staat in voor de begeleiding van mensen in armoede binnen het sportaanbod. Het uiteindelijke doel is zelfstandige participatie realiseren, waarbij naast toeleiding tot het aanbod ook binnen het traject aanbod is voor het duurzaam participeren. Tot op heden worden buddy's ingezet voor het recreatieve sportaanbod, aangezien dit aanbod het meest laagdrempelig en populairst

is. Toch wekt het buddysysteem ook interesse op bij sportclubs. Het is weliswaar een intens en traag proces waarbij een maximale gedragenheid van partnerorganisaties een essentiële voorwaarde is, zowel op vlak van toeleiding als vertrouwen, informatie, praktisch, ondersteuning en opvolging.

STEVIGE BRUGGEN BOUWEN

Participatie bevorderen is meer dan enkel een aanbod creëren. Je moet in dialoog gaan met de doelgroep zelf, je bewust zijn van participatiedrempels, een empathische houding aannemen en rekening houden met de leefwereld van mensen in armoede. Het start bij kansen te geven door middel van **informereren, stimuleren en toeleiden**. Het proces gaat verder door coaching, begeleiding en ondersteuning. Evaluatie gebeurt niet op basis van kwantiteit, maar op basis van kwaliteit. Het **proces** vraagt tijd en bijsturing. De focus ligt niet op een hoog aantal deelnamecijfers in een korte periode, maar op een waardevolle en **duurzame** deelname. Binnen het lokaal netwerk vrijetijdsparticipatie zette VZW **Antwerpen sportstad**, een grootstedelijke sportdienst met een sociale bril, een participatiebevorderend project 'individuele sportbemiddelaars' op. Gebaseerd op de probleemdetectie dat niet alle mensen met sportnoden op eigen kracht de weg naar het sportaanbod vinden, werd een persoonlijke begeleiding opgezet naar het georganiseerd sporten, waarbij zowel financiële, praktische als sociale obstakels werden weggewerkt. Sociale en welzijnspartners fungeren als doorverwijzers naar de individuele sportbemiddelaars. Het OCMW, onthaalbureau inburgering, de bijzondere jeugdzorg, straathoekwerk, buurtsport, de Vereniging waar armen het woord nemen, buurtwerking, allochtone verenigingen, de integratiedienst en het minderhedencentrum zijn doorverwijzers die in contact staan met mensen in armoede en inspelen op vragen omtrent sportbeoefening. Na doorverwijzing gaat de sportbemiddelaar op huisbezoek en gaat het duo samen op zoek naar de mogelijkheden en oriëntatie van de vrijetijdsbesteding. De volgende stap is toeleiding naar een club waarbij uitgebreid kennis wordt gemaakt, informatie wordt verstrekt en al dan niet wordt overgegaan tot een inschrijving. De begeleiding varieert van een eenvoudige begeleiding tot begeleiding met meervoudige drempels en complexe begeleiding, gezien de complexe problematieken waar individuen mee kampen, bijvoorbeeld mensen zonder papieren. Noodzakelijk is de opvolging na de toeleiding, nagaan of de sportdeelname blijvend is, bijsturen of heroriënteren waar nodig. Dit kan zowel aan de kant van de sportaanbieder of aan de kant van de sportvrager. Vier individuele sportbemiddelaars zijn tewerkgesteld in de aandachtswijken van Antwerpen.

DE MORAAAL VAN HET VERHAAL

Participatieve initiatieven hebben de meeste slaagkansen als ze gestoeld zijn op een samenwerking tussen verschillende actoren. Zo kan het bestaande aanbod gedifferentieerd worden in samenwerking met andere en in aansluiting met bestaande initiatieven. Intersectorale samenwerking biedt kansen om op een integrale manier de sportparticipatie van mensen in armoede te bevorderen. Sportparticipatie van kansengroepen in het algemeen en van mensen in armoede in het bijzonder is geen opdracht voor de sportsector alleen.